

12.4.2022

Click or tap here
to enter text.
**IHMISKAUPAN UHRIEN AUTTAMISTA KOSKEVAN LAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTAMISTA VALMISTELEVA
TYÖRYHMÄ**

Aika Tiistai 12.4.2022 klo 9.00–11.00

Paikka Teams

Läsnä:

Jari Keinänen (pj.)/STM
Minna Viuhko (siht.)/STM
Laura Terho (siht.)/STM
Julia Piipponen (pöytäkirjasiht.)/STM

Måns Enqvist/POHA
Kimmo Halme/SM
Roope Jokinen/SM
Sari Karisto/Helsingin kaupunki
Berit Kiuru/SM
Annika Korpela/Kuntaliitto
Sari Lampela/THL
Pia Marttila/Rikosuhripäivystys
Mikko Sipilä/ Syyttäjälaitos
Joonas Peltonen/THL
Terhi Tafari/AJ
Jaana Vuorio/Migri

Pysyvät asiantuntijat:
Venla Roth
Anni Valovirta

1 Kokouksen avaus

Puheenjohtaja avasi kokouksen 9.02.

2 Asialistan hyväksyminen

Asialista oli lähetetty työryhmälle keskiviikkona 5.4.2022. Asialista hyväksyttiin.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Sosiaali- ja terveysministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 33
00023 Valtioneuvosto

Meritullinkatu 8
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

02951 63415
+358 2951 63415

kirjaamo@stm.fi
stm.fi

3 Edellisen kokouksen pöytäkirjan hyväksyminen

Edellisen kokouksen pöytäkirja oli lähetetty etukäteen (5.4.2022) työryhmälle. Hyväksyttiin pöytäkirja.

4 SM:n lainsäädäntöhanke tilanne

Roope Jokinen esitteli vastaanottolakia koskevan HE-rungon liittyen auttamisen ja rikosprosessin suhteeseen. Jokinen oli toimittanut sähköpostitse 7.4.2022 HE-rungosta osia työryhmälle. Jokinen kertoi, ettei tunnistaminen ole helpoin kokonaisuus, joten siihen liittyen on tarkoitus järjestää työpaja, jossa asiaa käydään tarkemmin läpi.

Jokinen esitteli rikosprosessin ja auttamisen välistä yhteyttä koskevan HE-rungon. Tavoitteena on tarkoituksenmukaisen, itsenäisen ja yhtenäisen kokonaisuuden luominen, jonka keskiössä on uhrilähtöisyys. Lisäksi tärkeitä tavoitteita ovat esimerkiksi ihmiskaupan ilmitulon edistyminen, rikosvastuu sekä uhrin aseman parantaminen kokonaisuudessaan. Tärkeänä muutoksena olisi, että toipumisaikaa ja sen oikeusvaikutuksia koskeva säännös kumottaisiin. Säännös ja ilmoitusvelvollisuus poliisille on koettu ongelmalliseksi myös käytännön soveltamisessa. Varsinaista tunnistamista koskevaan pykälään ehdotetaan muutoksia, jotta tunnistaminen ei olisi niin korkean kynnyksen takana. Näin ollen hankkeen tavoitteiden kannalta tärkeänä lisäksi muutosehdotukset koskien Joutsenon vastaanottokeskuksen mahdollisuutta tunnistaa uhri. Varsinaisen tunnistamisen oikeusvaikutukset ovat epäselvät ja vähäiset. Varsinaisen tunnistaminen vaatii vielä keskustelua sekä aktiivista työskentelyä. Kirjaamalla varsinaisen tunnistamisen oikeusvaikutukset lakiin pyrittäisiin vahvistamaan pykälän oikeusvaikutuksia. Halutaan korostaa muutoksissa nimenomaan uhrin avuntarpeeseen liittyvää punnintaa. Kolmas kokonaisuus, jota muutetaan, liittyy uhrin poistamiseen auttamisjärjestelmästä. Tarkoituksena on kumota pykälän tietyt kohdat, jotta auttaminen eriytyisi rikosprosessista. Kuitenkin pitää myös mahdollistaa niiden henkilöiden poistaminen, jotka eivät ole ihmiskaupan uhreja. Pystyttävä poissulkemaan väärinkäyttötilanteet ja löydettävä tasapaino järjestelmässä olemisen osalta.

Puheenjohtaja kiitti alustuksesta ja avasi keskustelun. Minna Viuhko kiitti myös siitä, että asia on edennyt, mutta totesi, että yleisesti ottaen on harmillista, jos ei pystytä puuttumaan muihin pykälisiin sekä niiden ongelmiin. Nyt käsitellyssä olevien pykäliden osalta Viuhko totesi, että kannattaa ehdotusta kumota toipumisaikaa koskeva pykälä. Pykälän ei ole tarkoituksenmukainen ja ylipäänsä toipumisen pitää olla mahdollista ilman pykälää, esim. sote-palveluissa auttaminen ei ole muutenkaan sidoksissa mihinkään esitutkintaviranomaisten kanssa tehtävään yhteistyöhön. Varsinaisen tunnistamisen ongelmallisuuteen liittyen toivoo tarkemmat perustelut käytännön tarkoituksesta ja oikeusvaikutuksista sekä siitä, miten tunnistamista käytännössä tehdään tai ei tehdä. Laura Terho kannatti niin ikään toipumisajan kumoamista. Perusteluissa on kuitenkin tuotava esiin, ettei yhteistyö viranomaisten kanssa ole edellytys auttamiselle tälläkään hetkellä sote-palveluissa. Terho lupasi toimittaa tekstiä tähän liittyen. Nosti esille nykytilan arviointia koskevaan kohtaan huomion: Auttamisjärjestelmästä poistaminen ei tarkoita, että uhri jää täysin ilman apua, sillä voi olla oikeutettu muihin palveluihin. Tekstiä tähän liittyen voidaan myös toimittaa.

Sari Lampela kannatti myös toipumisaikaa koskevan pykälän kumoamista. Huomautti mahdollisuudesta, että lakia nykyiseltään sovellettaessa voidaan joutua tilanteeseen, jossa puututaan yksilön oikeuteen saada kunnan järjestämiä palveluita sovellettaessa suoraan vastaanottolakia. Lampela nosti esiin uhrien palveluihin ohjaukseen ja neuvontaan liittyvät kysymykset ja eri toimijoiden roolit sekä tähän liittyvät ongelmat. Hän kysyi myös, onko auttamistoimien sisältöä tarkoitus avata/tarkentaa. Lampela esitti huolensa tietojen käyttöön ja tietojen tallentamiseen liittyen. Käsitelläänkö jatkossakin sote-tietoja AJ:ssä, mitä tietoja pitää antaa, jotta voi saada tukea ja neuvontaa ja kuka informoi asiakasta tästä tietojen käsittelystä?

Pia Marttila kommentoi kannattavansa rikosprosessin sekä auttamisen eriyttämistä. Oikeusvaikutukset erittäin tärkeät rikollisen toimintaan pakotetun osalta ja muutokset vaikuttaisivat positiivisesti näiden uhrien asemaan. Marttila nosti myös esiin ohjaukseen ja neuvontaan liittyvät kysymykset ja kysyi, voiko kotikuntalainen olla jatkossa AJ:n asiakas/saada palveluita hyvinvointialueen sijaan AJ:stä esimerkiksi tilanteessa, jossa hänellä ei ole tarvetta sote-palveluille, vaan esim. oikeudelliselle neuvonnalle. Lisäksi Marttila kommentoi väärinkäyttötilanteita ja kysyi, mitkä ovat sellaisia tilanteita, joissa väärinkäytöksiä todettaisiin. Toi esiin uhrin aseman tällaisissa tilanteissa. Totesi, että rikosprosessin ja auttamisen eriyttämisen lisäksi olisi tarve eriyttää auttaminen myös oleskelulupaharkinnasta. Nosti esiin uhrin mahdollisen riskin hakeutua auttamisjärjestelmään, jos ei halua, että esimerkiksi tiedot palkkatuloista menevät Migrin tietoon.

Terhi Tafari kertoi auttamisjärjestelmän tietojärjestelmästä ja huomautti, että UMA-rekisteriin kirjataan asiakastiedot, eikä sitä näin pidä sekoittaa tiedonsaantioikeuksiin. Kertoi järjestelmän olevan tietoturvallinen, eikä tietovuodoista ole syytä olla huolissaan. Muistutti, että tieto uhrin asiakkuudesta ei mene automaattisesti poliisin tietoon, eikä poliisilla myöskään ole UMAssa pääsyä näkymään, josta käy ilmi, että hlö on ollut tekemisissä AJ:n kanssa. Käytännössä tämä vastaa toipumisaikaa, koska asiakas voi olla auttamisjärjestelmässä asiakkaana, eikä tietoa siitä ole muilla. Poliisi nähnyt tämän jopa ongelmalliseksi esimerkiksi maasta poistamisen yhteydessä, kun tieto asiakkuudesta, joka olisi voinut estää maasta poistamiseen, ei ole mennyt poliisiin tietoon. Tafari lisäsi, että terveystietoja ja sosiaalitietoja ei syötetä UMA:aan, paitsi ne tiedot, jotka tulevat esiin AJ:hin esittämisen yhteydessä ja ovat tarpeellisia asiakkaaksi ottamisen kannalta. Auttamisjärjestelmä ei muuten tarvitse tietoja. Maahanmuuttoviraston tiedonsaantioikeudet perustuvat lakiin (Mahti-laki). Välttämättömyys on tietojen annon perustana. Tiedonanto-oikeudet poliisille perustuvat poliisilakiin. Poliisilla on mahdollisuudet pyytää päätös

auttamisjärjestelmään esittämisestä. Yleensä, kun päätös toimitetaan poliisille, se tapahtuu kuitenkin asiakkaan aloitteesta, koska poliisi ei osaa kysyä päätöstä, jos ei epäile/tiedä asiakkaan olevan auttamisjärjestelmän asiakkaana. Poliisi näkee UMA:sta tarvittaessa henkilön osoitteen, mutta osoite näkyy myös esimerkiksi Digi- ja väestötietoviraston rekisteristä. Lisäksi Tafari toi esiin, ettei halua erottaa Suomen kansalaisia ja ulkomaalaisia tietojensaantioikeuksien osalta, koska uhrin asemassa näiden pitäisi olla tasa-arvossa.

Anni Valovirta kommentoi, että keskustelu rönnyilee Mahti-lain puolelle ja toivoi, että keskustelu palautetaan käsiteltävään HE-runkoon. Kannattaa sitä, että tehdään ero sen välille, mikä on rikosprosessin ja auttamisen tehtävät ja erot. Totesi asioiden menevän oikeaan suuntaan. Kysyi viranomaisen tunnistamiseen liittyen, onko pykälässä lueteltu kattavasti tahot, jotka uhreja tunnistavat, vai pitäisikö huomioida esimerkiksi muita sote-puolen toimijoita.

Viuhko kommentoi Tamarin puheenvuoroon, että Mahti-laista on tarpeellista keskustella myöhemmin. On tärkeää määritellä se, kenellä on oikeus mihinkin tietoihin ja millä perusteella. Viuhko totesi, että jatketaan tätä keskustelua muussa yhteydessä. Jaana Vuorio kommentoi tietojen luovutusta ja tietosuojaa ja kannatti, että pienellä asiantuntijaporukalla käydään Mahti-lakia läpi, Migri mielellään mukana. Vastasi Marttilan kysymykseen, että huoli Migrin tiedonsaannin vaikutuksista on ulkomaalaislain 54 b §:n voimaantulon jälkeen poistunut ja totesi Tamarin kuvanneen hyvin tietojen luovutukseen liittyviä kysymyksiä.

Roope Jokinen vastasi annettuihin kysymyksiin. Vastaanottolaissa on paljon asioita, joita pitäisi tarkastella. Hankkeen pääasiallinen tavoite ja päämäärät pitää kuitenkin pitää mielessä ja huomioida. Nämä muutokset, joita nyt on tarkoitus tehdä, kokonaisuudessa parantavat uhrin tilannetta. Varsinaiseen tunnistamiseen osalta totesi, että tunnistamiseen liittyy paljon eri seikkoja ja eri tilanteita, jotka on huomioitava. Pitää saada tarkempia vastauksia esimerkiksi siitä, mikä on tarkempi liittymä muihin prosesseihin. Uusi ulkomaalaislain 54 b §:n parantaa uhrin asemaa oleskeluluvan osalta. Mahdollisiin väärinkäytöksiin liittyen nosti esimerkiksi tilanteen, jossa tullut esiin, että asiakas keksinyt koko jutun ja totesi, että asiakuudesta poistamiseen oltava mahdollisuus juuri tällaisissa tilanteissa. Totesi, ettei tarkoituksena ole ollut tehdä sellaista kategorista muutosta, että pelkästään ihmiskaupan uhrin asema takaisi maassa olon. Mahti-laista: SM:ssä ei olla kaventamassa tiedonsaantioikeuksia. Toimivalta ja tehtävät säilyvät. Pyysi STM:ltä konkreettisesti nostamaan esiin, mitä tietojensaantia tulisi rajoittaa. Viuhko kertoi, että STM:n sisäinen kokous Mahti-laista tulossa ja sen jälkeen voidaan kokousta yhdessä muiden toimijoiden kanssa (ainakin Jokinen ja Vuorio).

Valovirta kommentoi 38f §:n muutosehdotusten osalta, että vastaisi sitä tarvetta, mikä on noussut. Toivoi, että mikäli joku eri mieltä asiasta, toisi sen esiin. Puheenjohtaja totesi uskovansa myös, että muut ovat samaa mieltä, jos ei ilmene vastaväitteitä. Roope Jokinen toivoi kaikilta kirjallisia kommentteja ennen seuraavaa kokousta.

5 STM:n vastuulla olevien toimien eteneminen

Minna Viuhko esitteli STM:n toimia. Sosiaalihuoltolain 11 §:ään ehdotetaan lisättäväksi viittaus hyväksikäytöstä ja perusteluissa tuodaan esiin, että hyväksikäyttö voi tarkoittaa esimerkiksi ihmiskauppa. SM:n kanssa on sovittu, että pykälä-ehdotus ja perusteluteksti lähetetään heille. Seuraavassa kokouksessa keskustellaan työnryhmän kanssa kyseisestä pykälämuutoksesta tarkemmin.

Muita STM:n vastuulla olevia asioita ovat mm. hyvinvointialueiden ohjeistaminen, palvelupolut sekä Mahti-lakiin tarvittavat muutokset. Yksi iso kysymys on se, miten hv-alueita tullaan ohjeistamaan ihmiskauppa-asioista. STM:ssä käydään parhaillaan keskustelua siitä, miten hyvinvointialueita tullaan ohjaamaan yleisesti. Lisäksi pitää tarkentaa THL:n roolia ohjeistuksen antamisessa ja suhdetta STM:n ohjaukseen.

Turvakotien osalta Viuhko toi esiin sen, että turvakotiin pääseminen vaatii lähisuuhdeväkivaltaan liittyvän tilanteen. THL:n kanssa on keskusteltu turvakoteja koskevan lainsäädännön ja laatusuosituksen päivittämisen tarpeesta. THL:n mukaan turvakotiin voi päästä pakkoavioliiton uhri. Turvakodit eivät sen sijaan ole oikea paikka esim. työperäisen ihmiskaupan uhreille. Rajatapauksena on esim. prostituutiossa hyväksikäytetyt ja heidän oikeutensa päästä turvakotiin. Voiko uhrin ja parittajan välinen suhde rinnastua lähisuhteeksi? Toisinaan prostituutiossa on kyse nimenomaan hyväksikäytöstä lähisuhteessa (esim. oletettu puoliso pakottaa prostituutioon), jolloin turvakoti voi tulla kyseeseen. Entä muut ryhmät, jotka eivät turvakotiin pääse, mutta joille turvakoti olisi hyödyllinen? Onko näitä todellisuudessa paljon? THL:n mukaan lainsäädäntöä ei ole tarvetta muuttaa. Ihmiskaupan uhrit eivät kategorisesti ole turvakotipalveluiden ulkopuolella, mutta eivät myöskään automaattisesti pääse turvakotiin halutessaan. Pitääkö pohtia, mikä lähisuhteeksi rinnastuu? THL:n mukaan laatukriteereitä tulisi päivittää esim. ihmiskaupan ja järjestäytyneen rikollisuuden rinnastaminen ei ole tarkoituksenmukaista. Viuhko pyysi näkemyksiä siihen, ketkä sellaiset uhrit, jotka hyötyisivät turvakotipalvelusta, jäävät turvakotipalveluiden ulkopuolelle, pitäen kuitenkin mielessä turvakodin palvelun tarkoitus. Joonas Peltonen kommentoi, että turvakotipalveluissa peruste päästä turvakotiin on lähisuuhdeväkivalta tai siihen rinnastuva peruste. Päätökset tehdään usein puutteellisin ja vajain tiedoin. Asiakas otetaan turvakotiin matalalla kynnyksellä, jos on syytä epäillä perusteen täyttymistä, eikä ole riskiä siitä, että asiakas olisi vaaraksi muille turvakodissa oleville.

Venla Roth toi esiin huolensa siitä, että on ihmiskaupan uhreja, jotka eivät asumispalveluiden puutteen vuoksi ohjaudu avun piiriin. Roth kysyi, minkälaisia riskejä on siinä, että järjestelmä ei vastaa ihmiskaupan uhrien tarpeita ja toi esiin, että palveluiden järjestämisestä on hyvä miettiä tästä näkökulmasta. Roth piti tarpeellisena, että mikäli

päädytään tekemään muutoksia turvakotien laatukriteereihin, työryhmälle annettaisiin kommentoitavaksi versio vielä ennen työryhmän päättämistä. Roth näki tarpeelliseksi tarkastella palvelukokonaisuutta nimenomaan uhrien tarpeiden näkökulmasta, eikä olemassa olevien palveluiden näkökulmasta.

Anni Valovirta nosti esiin, että tärkeintä on, ettei uhri jää ilman palveluita, joita hän tarvitsee. Valovirta kysyi, miten STM ja THL ovat miettineet hyödyntävänsä esimerkiksi auttamisjärjestelmän kokemusta palveluiden järjestämisestä. Puheenjohtaja totesi olevansa uhrin palvelujen tarpeesta samaa mieltä ja pyysi THL:ltä tarkentavaa vastausta Valovirran kysymykseen. Puheenjohtaja toi esiin rajalliset resurssit tässäkin asiassa. Sari Lampela totesi saaneensa Venla Rothin keräämän aineiston liittyen ihmiskaupan uhrien asumispalveluiden tarpeeseen ja kertoi, ettei aineistossa tullut ilmi mitään uutta, jota ei olisi huomioitu jo aiemmin tehdyssä selvityksessä. Viittasi kyseisessä aineistossa esitettyyn toteamukseen siitä, kuinka ”Aina on järjestynyt jotain, mutta asiakas ei ole aina ollut tyytyväinen”. Muistutti, että on eri asia olla tyytymätön kuin ettei olisi palveluiden piirissä. Totesi, että isoksi kysymykseksi on noussut nimenomaan turvakotiasia. Kokonaisuudessaan järjestelmän tulee olla yksinkertainen ja ymmärrettävä, tämä on tärkeää myös uhrin kannalta.

Venla Roth toi esiin, että pelkästään jonkin asumispaikan löytyminen ei ole riittävä auttamisen taso. Tarvitaan sellaista kunnianhimoa, jonka avulla pystytään oikeasti tuottamaan tarvittavia palveluita. Akuuttiin tilanteeseen vastaaminen ei pelkästään riitä. Esimerkkinä nousee tukiasumisen tarve, johon tyytymättömyyttä ollut jo pitkään. Vaihtoehtona ei ole jatkaa samalla tavalla kuin nykyisin, sillä se ei vastaa hallitusohjelmaan kirjattuja tavoitteita.

Minna Viuhko nosti esiin resurssikysymykset. Lisäksi toi esiin YVV:n eduskuntakertomuksen suosituksen säätää asumispalveluista ja kysyi Valovirralla siitä, mistä itse asiassa tulisi käytännössä säätää. Valovirta kommentoi, että YVV:n tavoitteet palveluiden järjestämisen suhteen ovat korkealla. Tavoitteena on tarjota tulevaisuudessa laajemmin ja paremmin palveluita ihmiskaupan uhreille kuin nyt on saatavilla ja saada niihin rahoitus.

Puheenjohtaja kiitti keskustelusta ja totesi, että pohdinta jatkuu muistuttaen kuitenkin, ettei ihan kaikesta ole mahdollista säätää. THL:n ja STM:n välillä käydään myös keskustelua, jotta saataisiin asiat kuntoon.

6 Muut asiat

Ajanpuutteen vuoksi THL:n esittely palvelupoluista siirtyi seuraavaan kokoukseen. Seuraava kokous on ke 11.5.2022 kello 13-15.30.

Puheenjohtaja muistutti, että seuraavaan kokoukseen mennessä tulee lähettää kirjalliset kommentit Roope Jokiselle liittyen käsiteltyyn HE-runkoon.

7 Kokouksen päättäminen

Kokous päättyi klo 10:59.

Jakelu Työryhmän jäsenet ja varajäsenet

Liitteet 1) Auttaminen ja rikosprosessi (SM)